

4246

50

1

ع ۷۹

س ۷۰

مبانی جامعه‌شناسی

(مفاهیم و گزاره‌های پایه)

غلامرضا صدیق اورعی و همکاران

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

پاییز ۱۳۹۸

صدیق اورعی، غلامرضا، ۱۳۳۶-
مبانی جامعه‌شناسی (مفاهیم و گزاره‌های پایه) // غلامرضا صدیق اورعی و همکاران: احمد فرزانه، مهدیه باقری
و سیده‌شیوا محمدی. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۸.

بیست و هفت، ۴۵۲ ص: نمودار و جدول. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۴۹۷: علوم اجتماعی؛ ۳۹)
ISBN: 978-600-298-270-4

به‌ها: ۴۸۰۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. [۴۳۳]-۴۳۹.

نمایه.

۱. جامعه‌شناسی، الف. فرزانه، احمد، ۱۳۶۶- ب. باقری، مهدیه، ۱۳۷۱- ج. محمدی، سیده‌شیوا،

۱۳۷۲- د. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. ه. عنوان.

۳۰۱ HM ۶۰۶ ۱۳۹۸

۵۷۷۲۰۰۸

شماره کتابشناسی ملی

مبانی جامعه‌شناسی (مفاهیم و گزاره‌های پایه)

نویسنده: غلامرضا صدیق اورعی

نویسندگان همکار: احمد فرزانه، مهدیه باقری و سیده‌شیوا محمدی

طراح جلد: مسعود فتاح‌زاده

صفحه‌آرایی: کاما

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۸

تعداد: ۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم - جعفری

قیمت: ۴۸۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر ماخذ با ما نام است.

قم: شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، نش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۳۲۱۱۱۱۰۰ - ۰۲۵ (اتصالات: ۳۲۱۱۱۳۰۰)

نمابر: ۰۲۸۰۳۰۹۰ - ص. پ. ۳۷۱۸۵ • تهران: خیابان انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اسکو، پلاک ۴، تلفن: ۰۲۱ - ۶۶۴۰۲۶۰۰

مرکز بخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۲۷، تلفن: ۰۶ - ۳۷۸۴۲۶۳۵ - ۰۲۵

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و هدایت پدیده‌های انسانی در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر است و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی، کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی، فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع شرط اساسی برای، واقع‌نمایی و کارآیی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی (ره) بنیانگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری «دفتر همکاری حوزه و دانشگاه» را در سال ۱۳۶۱ فراهم کرد و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت استادان حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جامعه علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار بیش از ۴۹۰ عنوان کتاب و شش نشریه علمی اشاره کرد.

این کتاب به عنوان متن درسی برای درس مبانی جامعه‌شناسی و به منظور استفاده دانشجویان رشته‌های علوم اجتماعی به خصوص دانشجویان رشته جامعه‌شناسی به ویژه در مقطع کارشناسی تهیه شده است.

از استادان، صاحب نظران و همه خوانندگان ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از تلاش‌های نویسندگان محترم اثر، آقای دکتر غلامرضا صدیق اورعی و همکاران ایشان، آقای احمد فرزانه و خانم‌ها مهدیه باقری و سیده‌شیوا محمدی و نیز از رزیاب محترم، حجت الاسلام والمسلمین محمود رجبی سپاسگزاری کند.

تقدیم به:

همه کسانی که دغدغه

اصلاح جامعه ایران را در سر دارند

و برای تحقق «جامعه خوب» تلاش می‌کنند.

تشکر و قدردانی

در نگارش مطالب کتاب و در مورد برخی از امور، مثل گردآوری تعاریف مفاهیم از منابع، گاه از کمک برخی از دانشجویان بهره‌مند شدیم که بر خود فرض می‌دانیم در اینجا از ایشان سپاسگزاری کنیم. همچنین لازم است از کارکنان محترم پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و گروه علوم اجتماعی آن پژوهشگاه به جهت همراهی‌ها و حمایتی که متحمل شده‌اند، تشکر کنیم؛ به‌ویژه، لازم است قدردانی خود را از جناب آقایان دکتر محمد داوری، دکتر مجید کافی، عنایت‌الله خزاعلی و سیدعدنان اسلامی به دلیل سگیری‌ها و اقداماتشان در جریان آماده‌سازی و چاپ کتاب ابراز کنیم.

دریافت محصولات چندرسانه‌ای مربوط به کتاب

برای دریافت فیلم و صوت کلاس «مبانی جامعه‌شناسی ۱ و ۲» می‌توانید از راه‌های زیر اقدام کنید.

راه‌های دریافت فیلم و صوت کلاس مبانی جامعه‌شناسی

سایت جامعه‌شناسی بومی

www.nativesociology.com
www.irsociology.com

سامانه فیلم‌های آموزشی دانشگاه فردوسی مشهد

stream.um.ac.ir

سایت آموزش مجازی مکتب‌خونه

maktabkhooneh.org/courses

کانال جامعه‌شناسی بومی در پیام‌رسان‌ها

@Nativesociology

ارتباط با پدیدآورندگان کتاب

لطفاً نقدها و پیشنهادهای خود در خصوص کتاب حاضر را با ما در میان بگذارید.

نشانی ایمیل اختصاصی کتاب

Sociology14

@hotmail.com

نشانی کانال و مدیر کانال جامعه‌شناسی بومی

@Nativesociology

@MBSadra

فهرست مختصر مطالب

بخش اول: مفاهیم پایه جامعه‌شناسی / ۷

۹	پیشگفتار
۲۰	فصل نخست: رفتار، عمل، عمل اجتماعی و تعامل اجتماعی
۴۶	فصل دوم: گروه اجتماعی
۶۶	فصل سوم: هنجار اجتماعی
۹۴	فصل چهارم: فرهنگ (۱)
۱۱۴	فصل پنجم: فرهنگ (۲)
۱۳۲	فصل ششم: موقعیت، نقش و پایگاه اجتماعی
۱۶۲	فصل هفتم: نظام و سازمان اجتماعی
۱۷۹	فصل هشتم: تحلیل مزایای اجتماعی
۱۹۳	فصل نهم: تمایز و نابرابری‌های اجتماعی
۲۰۸	فصل دهم: نهاد اجتماعی
۲۳۰	فصل یازدهم: اجتماعی‌شدن و کنترل اجتماعی (۱)
۲۵۵	فصل دوازدهم: اجتماعی‌شدن و کنترل اجتماعی (۲)
۲۷۴	فصل سیزدهم: جامعه، ساختار و تغییر اجتماعی (۱)
۲۹۲	فصل چهاردهم: جامعه، ساختار و تغییر اجتماعی (۲)

بخش دوم: درباره جامعه‌شناسی / ۳۱۱

۳۱۲	فصل نخست: درباره جامعه‌شناسی (۱): جامعه‌شناسی چیست؟
۳۲۷	فصل دوم: درباره جامعه‌شناسی (۲): روش و حوزه‌ها

بخش سوم: گزاره‌های پایه جامعه‌شناسی / ۳۴۳

۳۴۵	فصل نخست: کنش دارای ذهنیت است
۳۵۲	فصل دوم: کنش دارای بار ارزشی است
۳۶۱	فصل سوم: عمل اثر دارد

۳۷۲	فصل چهارم: ایده بدون مورفولوژی تحقق نمی‌یابد
۳۷۹	فصل پنجم: کارکرد پدیده‌های اجتماعی رفع نیاز است
۳۹۰	فصل ششم: تعادل موجب تداوم و پایداری است
۴۰۲	فصل هفتم: اجتماع بشری توأم با تفکیک، تمایز و تقسیم کار است
۴۱۲	فصل هشتم: عمل تولیدی انسان، مازاد اقتصادی دارد
۴۲۲	فصل نهم: ساختار بر عمل و اثر عمل مؤثر است
۴۳۳	منابع و مأخذ
۴۴۱	نمایه‌ها

فهرست تفصیلی مطالب

۱	نکاتی در مورد مطالعه کتاب
۳	مقدمه در بیان ویژگی های کتاب
	بخش اول: مفاهیم پایه جامعه شناسی / ۷
۹	پیشگفتار
۹	پیشگفتار اول: نقدی بر کتاب های مبانی جامعه شناسی
۱۵	پیشگفتار دوم: مبانی جامعه شناسی از منظر داس منطقی
۱۵	شناخت و علم
۱۸	مبانی جامعه شناسی
۲۰	فصل نخست: رفتار، عمل، عمل اجتماعی و تعامل اجتماعی
۲۰	اهداف فصل
۲۱	مفهوم رفتار
۲۲	اشکال
۲۲	پاسخ برخی روان شناسان
۲۳	اشکال
۲۳	جواب
۲۳	اشکال
۲۳	مثال
۲۴	جواب
۲۵	تذکر
۲۵	تعریف نهایی رفتار
۲۵	تذکر
۲۶	کنش (عمل)

۲۷	معنا، متمایز از انگیزه
۲۷	مطالعه آزاد
۲۷	معنای معنا
۲۸	انواع کنش (عمل)
۲۹	عمل اجتماعی
۳۱	عمل اجتماعی، عمل جمعی نیست
۳۱	مطالعه آزاد
۳۱	کنش و کنش اجتماعی
۳۲	کنشگر اجتماعی
۳۲	مطالعه آزاد
۳۲	کنشگر فردی و کنشگر جمعی
۳۳	تعامل اجتماعی
۳۴	نسبت مفاهیم رفتار، عمل، عمل اجتماعی و تعامل اجتماعی
۳۴	انواع تعامل
۳۴	انواع تعامل از نظر هيجان همراه آن
۳۵	غلبه تعاملات سرد در اجتماع مردم مشهد
۳۶	انواع تعامل از نظر تبار
۳۷	مطالعه آزاد
۳۷	انسان به‌طور فطری خواستار محاذله برابر است
۳۷	ترکیب دو تقسیم
۳۹	مطالعه آزاد
۳۹	تعامل گرم، لازمه ایجاد اجتماع طبیعی
۳۹	مطالعه آزاد
۳۹	اجتماع فراهم‌آمده از مؤمنان، اجتماعی مملو از تعامل گرم نابرابر
۴۰	انواع تعامل از حیث جهت
۴۱	مضایقه از تعامل و تعامل‌گریزی
۴۲	ارتباط اجتماعی
۴۲	رابطه اجتماعی
۴۳	نسبت رابطه اجتماعی و تعامل اجتماعی
۴۴	مطالعه آزاد
۴۴	کنش و کنش اجتماعی
۴۴	مفاهیم اصلی فصل
۴۵	پرسش‌های فصل
۴۶	فصل دوم: گروه اجتماعی
۴۶	اهداف فصل

۴۶	گروه اجتماعی
۴۹	دسته اجتماعی
۵۰	همبستگی اجتماعی
۵۱	مطالعه آزاد
۵۱	همبستگی اجتماعی، عامل پیروزی و دین، عامل همبستگی اجتماعی
۵۲	تعاریفی از گروه اجتماعی
۵۵	مطالعه آزاد
۵۵	نقد تعاریف یادشده
۵۸	انواع گروه اجتماعی
۵۸	گروه اجتماعی نخستین در مقابل گروه ثانویه
۶۰	گروه نخستین طبیعی و الحاقی
۶۰	مطالعه آزاد
۶۰	انواع گروه از منظر گوررج
۶۱	شبکه اجتماعی
۶۲	تعاریفی از شبکه اجتماعی
۶۳	تمرین
۶۴	نسبت رابطه اجتماعی و کنشگران یا شبکه اجتماعی
۶۴	مفاهیم اصلی فصل
۶۵	پرسش‌های فصل
۶۶	فصل سوم: هنجار اجتماعی
۶۶	اهداف فصل
۶۶	هنجار
۶۷	مطالعه آزاد
۶۷	رضایت یا نارضایتی عامل ایجاد جمع
۶۸	مطالعه آزاد
۶۸	رضایت یا نارضایتی و نظریات تضاد و توافق
۶۹	تعریف هنجار از سه منظر
۷۰	مثال: خانواده پدری و هنجارهایش
۷۱	مثال: هنجارها در خانواده گسترده و خانواده هسته‌ای
۷۲	عمل بهنجار و عمل نابهنجار
۷۳	پیدایش هنجار
۷۴	اثر مفید هنجار
۷۵	مطالعه آزاد
۷۵	چرا هنجارهای مفید ماندگار می‌شوند؟
۷۶	انواع هنجار

۷۸	بحث بیشتر
۷۸	عادت اجتماعی
۷۹	ادب اجتماعی
۷۹	قانون
۸۰	نسبت آداب اجتماعی و قانون
۸۱	تقسیمات دیگر هنجار
۸۱	۱. هنجارهای امرکننده در مقابل هنجارهای نهی‌کننده
۸۲	۲. هنجارهای فراگیر در مقابل هنجارهای خاص
۸۲	۳. هنجار پیوسته در مقابل هنجار گسسته
۸۳	۴. هنجارهای زودگذر در مقابل هنجارهای دیرپا
۸۴	۵. هنجار قابل جایگزین در مقابل هنجار غیرقابل جایگزین
۸۴	مطالعه آزاد
۸۴	انواع هنجار اجتماعی
۸۵	مطالعه آزاد
۸۵	انواع هنجار اجتماعی
۸۷	ویژگی‌های هنجار
۸۷	۱. هنجارها مستقل از اشخاص (انسان‌ها اجتماع است)
۸۸	مطالعه آزاد
۸۸	استقلال هنجارها از اراده فردی
۸۸	۲. الزام‌آوری هنجارها
۸۹	مطالعه آزاد
۸۹	الزام آور بودن هنجارها برای شخص
۸۹	۳. حس تشدن الزام‌آوری در صورت درونی‌شدن
۸۹	اختلال هنجاری
۹۱	فرایند اجتماعی
۹۲	تعاریفی از فرایند اجتماعی
۹۲	مفاهیم اصلی فصل
۹۳	پرسش‌های فصل
۹۴	فصل چهارم: فرهنگ (۱)
۹۴	اهداف فصل
۹۴	فرهنگ و زندگی اجتماعی
۹۵	اجزای فرهنگ
۹۶	باورهای مشترک
۹۷	۱. باورهای هستی‌شناختی
۹۷	۲. باورهای ارزش‌شناختی

۹۷	مطالعه آزاد
۹۷	چند تعریف از ارزش
۹۸	تمرین
۹۸	۳. باورهای زیباشناختی
۹۸	تفاوت باورهای زیبایی‌شناختی با باورهای ارزش‌شناختی
۹۹	رابطه باور (و ارزش) با نماد
۹۹	تشکیل واقعیت‌ها به مفاهیم
۹۹	پیدایش نمادها
۱۰۰	مطالعه آزاد
۱۰۰	ذهن و ساختن مفاهیم
۱۰۱	نماد در منطق
۱۰۱	مطالعه آزاد
۱۰۱	انواع دلالت و انواع وجود
۱۰۱	نماد در علوم اجتماعی
۱۰۲	نماد رفتاری
۱۰۴	رابطه باور (و ارزش)، نماد و هنجار
۱۰۵	تعاریف فرهنگ
۱۰۶	تعریف نهایی فرهنگ
۱۰۶	وجه ذهنی و وجه عینی فرهنگ
۱۰۶	وجه ذهنی فرهنگ
۱۰۶	وجه عینی فرهنگ
۱۰۶	باورهای اساسی و باورهای حاشیه‌ای (فرعی)
۱۰۷	حاملان فرهنگ
۱۰۸	فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی
۱۰۹	فرهنگ مادی و فرهنگ معنوی
۱۰۹	تمدن و فرهنگ
۱۱۰	تأخر فرهنگی
۱۱۱	مسئله آموزش اضافی، معلول تأخر فرهنگی
۱۱۲	مفاهیم اصلی فصل
۱۱۲	پرسش‌های فصل
۱۱۴	فصل پنجم: فرهنگ (۲)
۱۱۴	اهداف فصل
۱۱۴	خرده‌فرهنگ
۱۱۵	پاره‌فرهنگ (ترکیب فرهنگی)
۱۱۶	تمایز در تأثیرپذیری ترکیب‌های فرهنگی مختلف ایران از فرهنگ‌های دیگر

۱۱۶	تفاوت پاره فرهنگ با خرده فرهنگ
۱۱۷	مطالعه آزاد
۱۱۷	دین الهی، فرهنگ نیست
۱۱۸	ویژگی (خصیصه، عنصر) فرهنگی
۱۱۸	فرمان های فرهنگ: متغیرهای الگویی
۱۲۰	رابط فرهنگ و نیاز
۱۲۰	تأثیر نیاز بر فرهنگ
۱۲۰	تأثیر فرهنگ بر نیاز
۱۲۱	رابط دین و فرهنگ
۱۲۳	نسبت علم با فرهنگ
۱۲۳	ویژگی های فرهنگ
۱۲۵	مطالعه آزاد
۱۲۵	ویژگی های فرهنگ
۱۲۶	فواید فرهنگ
۱۲۷	چند تذکر در باب فهم فرهنگ
۱۳۰	مطالعه آزاد
۱۳۰	باز خاضی ارزش ها
۱۳۱	مفاهیم اصلی فصل
۱۳۱	پرسش های فصل
۱۳۲	فصل ششم: موقعیت، نقش و پایگاه اجتماعی
۱۳۲	اهداف فصل
۱۳۳	هنجارهای فراگیر و خاص
۱۳۳	موقعیت اجتماعی
۱۳۵	تعاریفی از موقعیت اجتماعی
۱۳۵	تمرین
۱۳۶	مطالعه آزاد
۱۳۶	موقعیت اجتماعی و مقولات عشر (وضع و اضافه)
۱۳۷	انواع موقعیت های اجتماعی
۱۳۷	موقعیت های انتسابی در مقابل موقعیت های اکتسابی
۱۳۷	نقش اجتماعی
۱۳۸	تعاریفی از نقش اجتماعی
۱۳۹	تمرین
۱۳۹	ایفای نقش
۱۴۰	بازی کردن نقش
۱۴۱	ویژگی های نقش

۱۴۲	۱. تفسیر ناسازگار نقش
۱۴۲	۲. تناقض درون نقش
۱۴۳	۳. تناقض هنجارهای چند نقش مربوط به یک موقعیت
۱۴۶	۴. تناقض در هنجارهای نقش‌های مربوط به موقعیت‌های گوناگون
۱۴۷	۵. ابهام نقش
۱۴۸	۶. تناقض نقش - شخص
۱۴۹	مطالعه آزاد
۱۴۹	انواع تعارض نقش
۱۴۹	۷. گرانباری نقش
۱۴۹	مطالعه آزاد
۱۴۹	گرانباری نقش به زبان اندیشه سیبرتیک
۱۵۰	پایگاه اجتماعی
۱۵۱	مزایای اجتماعی
۱۵۴	مطالعه آزاد
۱۵۴	نیاز به مقبولیت اجتماعی و برهکاری
۱۵۵	میزان استاندارد
۱۵۵	مزایای شخص
۱۵۶	سرمایه
۱۵۶	مطالعه آزاد
۱۵۶	انواع سرمایه در دیگاه بورديو
۱۵۷	تحرك اجتماعی
۱۵۸	چند تذکر
۱۶۰	مفاهيم اصلی فصل
۱۶۰	پرسش‌های فصل
۱۶۲	فصل هفتم: نظام و سازمان اجتماعی
۱۶۲	اهداف فصل
۱۶۲	نظام اجتماعی
۱۶۳	سازمان اجتماعی
۱۶۵	مطالعه آزاد
۱۶۵	لغت سازمان
۱۶۶	نوع نظام اجتماعی
۱۶۶	توضیح در باب سازمان اجتماعی
۱۶۸	مطالعه آزاد
۱۶۸	اهمیت تمایز
۱۷۲	سازمان اجتماعی رسمی

۱۷۳	کارکرد اجتماعی
۱۷۳	نسبت نظام اجتماعی با مفاهیم دیگر
۱۷۳	ویژگی‌های گروه اجتماعی و نظام اجتماعی
۱۷۴	نظام اجتماعی و رابطه اجتماعی
۱۷۶	نظام اجتماعی و تعامل اجتماعی
۱۷۶	نظام اجتماعی و شبکه اجتماعی
۱۷۷	تفاوت نظم اجتماعی و نظام اجتماعی و رابطه آنها با یکدیگر
۱۷۷	مفاهیم اصلی فصل
۱۷۸	پرسش‌های فصل

فصل هشتم: تحلیل مزایای اجتماعی

۱۷۹	اهداف فصل
۱۸۰	قوت
۱۸۱	شرایط قدرتمندی
۱۸۲	اقتدار
۱۸۲	اشکال
۱۸۳	رابطه انواع اقتدار با انواع کنش
۱۸۴	توضیحات پلاو
۱۸۵	مطالعه آزاد
۱۸۵	اقتدار، نتیجه تعامل گرم نابرابر
۱۸۶	رابطه انواع تعامل اجتماعی با قدرت و اقتدار
۱۸۷	اقتدار معنوی و مادی
۱۸۷	قابلیت تبدیل مزایا به یکدیگر و مبادله آنها
۱۸۸	تعبیر سرمایه از مزایا
۱۸۸	کارکرد نابرابری مزایا
۱۸۸	کمیابی منابع و نزاع درباره آن
۱۸۸	تفاوت توانایی جامعه در زمینه توزیع مزایای گوناگون
۱۹۰	اختلال در مکانیسم توزیع احترام در ایران
۱۹۱	مفاهیم اصلی فصل
۱۹۲	پرسش‌های فصل

فصل نهم: تمایز و نابرابری‌های اجتماعی

۱۹۳	اهداف فصل
۱۹۴	«تمایز»، عنصر ذاتی و جدانشدنی سازمان اجتماعی و جامعه
۱۹۵	انواع تمایز در سازمان اجتماعی
۱۹۵	مهم‌ترین تمایز

۱۹۵	الف) مهم‌ترین تمایز از نظر طراحان سازمان و اعضای آن
۱۹۵	ب) مهم‌ترین تمایز از نظر جامعه‌شناسان
۱۹۶	مهم‌ترین مزیت
۱۹۷	مکتب کشمکش
۱۹۷	نظر مارکس
۱۹۷	نظر دارل‌مورف
۱۹۸	مکتب وفاق و نظم
۱۹۹	چند نکته
۲۰۰	بررسی نظریه وفاء و نظریه کشمکش یا تضاد
۲۰۱	وفاق یا همسنگی
۲۰۱	مطالعه آزاد
۲۰۱	نظم اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن
۲۰۲	تمایز یا کشمکش؟
۲۰۳	نظر نهایی
۲۰۴	مطالعه آزاد
۲۰۴	ویژگی‌های جامعه اسلامی در نهج البلاغه
۲۰۶	پرسش‌های فصل
۲۰۸	فصل دهم: نهاد اجتماعی
۲۰۸	اهداف فصل
۲۰۹	تعاریفی از نهاد اجتماعی
۲۰۹	تمرین
۲۱۰	انواع نهادهای اجتماعی
۲۱۰	الف) نهاد خانواده
۲۱۲	مطالعه آزاد
۲۱۲	اضمحلال نهاد همسرگزینی در ایران معاصر و نیاز به ایجاد نهاد جدید همسرگزینی
۲۱۴	ب) نهاد اقتصاد
۲۱۶	مطالعه آزاد
۲۱۶	نظریه کار
۲۱۹	ج) نهاد آموزش
۲۲۰	د) نهاد سیاست و حکومت
۲۲۱	مطالعه آزاد
۲۲۲	کارکرد حکومت از منظر امام علی(ع)
۲۲۳	ه) نهاد دین
۲۲۵	انواع نهادهای اجتماعی از جهت میزان اهمیت
۲۲۷	ویژگی‌های نهادهای اجتماعی

۲۲۷	نسبت نهاد اجتماعی با فرهنگ
۲۲۸	تفاوت نهاد اجتماعی با سازمان اجتماعی
۲۲۸	نهاد با نهادینه شدن متفاوت است
۲۲۹	مفاهیم اصلی فصل
۲۲۹	پرسش های فصل

فصل یازدهم: اجتماعی شدن و کنترل اجتماعی (۱)

۲۳۰	اهداف فصل
۲۳۰	اجتماعی شدن، لازمه بقا
۲۳۲	مطالعه آزاد
۲۳۲	بسرک و خسی اوران
۲۳۳	کودک هنری
۲۳۳	مختلای اجتماعی شدن
۲۳۷	تعاریف اجتماعی شدن
۲۳۷	تمرین
۲۳۷	نتیجه اجتماعی شدن
۲۳۸	مطالعه آزاد
۲۳۸	اجتماعی شدن، فرایند حصول یادگیری در سطوح سه گانه شناختی، عاطفی و روان - حرکتی
۲۳۹	مطالعه آزاد
۲۳۹	هویت فردی و آثار سه گانه آن
۲۴۰	ناهم نوبی با جامعه و فرهنگ
۲۴۱	عوامل (کارگزاران) اجتماعی شدن
۲۴۲	مطالعه آزاد
۲۴۲	عوامل اجتماعی شدن
۲۴۳	اجتماعی کنندگان و اجتماعی شوندگان
۲۴۳	گروه مرجع در اجتماعی شدن
۲۴۴	مطالعه آزاد
۲۴۴	گروه مرجع نزد رابرت مرتن
۲۴۴	انواع اجتماعی شدن
۲۴۴	الف) اجتماعی شدن اولیه در مقابل اجتماعی شدن مجدد
۲۴۶	ب) اجتماعی شدن اولیه در مقابل اجتماعی شدن ثانویه
۲۴۷	فرد انسانی با اجتماعی شدن، شخص می شود
۲۴۸	تفاوت های اجتماعی شدن اولیه و ثانویه
۲۴۸	سازوکارهای اجتماعی شدن
۲۴۹	۱. یادگیری
۲۴۹	۲. درونی کردن

۲۵۰	مطالعه آزاد
۲۵۰	نظریه کولی: خود آینه‌سان
۲۵۱	تفاوت درونی‌شدن با نهادینه‌شدن
۲۵۲	مطالعه آزاد
۲۵۲	نتیجه اجتماعی‌شدن: نقش‌پذیری و کسب توانایی پیش‌بینی انتظارات دیگران
۲۵۳	مفاهیم اصلی فصل
۲۵۳	پیش‌فکری فصل
۲۵۵	فصل دوازدهم: اجتماعی‌شدن و کنترل اجتماعی (۲)
۲۵۵	اهداف فصل
۲۵۶	موضوع
۲۵۷	تعریف موضوع
۲۵۸	تعاریفی از موضوع
۲۵۹	تمرین
۲۵۹	وجه‌تسمیه و تعریف «موضوع»
۲۶۰	عوامل مؤثر در شکل‌گیری شخصیت (سازمانی از موضوع)
۲۶۰	ویژگی‌های «موضوع»
۲۶۱	ابعاد یا عناصر موضوع
۲۶۱	فرهنگ، یعنی مواضع مشترک
۲۶۲	رواج گسترده سنجش موضوع در علوم اجتماعی
۲۶۳	کنترل اجتماعی
۲۶۴	تعاریفی از کنترل اجتماعی
۲۶۴	تمرین
۲۶۵	تمایز اجتماعی‌شدن از کنترل اجتماعی
۲۶۵	مرز اجتماعی‌شدن و کنترل اجتماعی
۲۶۵	انواع کنترل اجتماعی
۲۶۶	۱. کنترل ارزشی
۲۶۶	۲. کنترل عاطفی
۲۶۷	۳. کنترل اقتصادی
۲۶۷	۴. کنترل خشن
۲۶۷	۵. کنترل ماوراءالطبیعی
۲۶۸	مطالعه آزاد
۲۶۸	مکانیسم‌های گوناگون کنترل اجتماعی: خشونت، تهدید اقتصادی، ترغیب، استهزاء، شایعه، رسوایی و انگ زدن
۲۶۹	مؤلفه‌های کنترل اجتماعی
۲۷۱	مطالعه آزاد
۲۷۱	احاطه شخص با کنترل‌کنندگان اجتماعی

۲۷۲	مفاهیم اصلی فصل
۲۷۳	پرسش‌های فصل

۲۷۴	فصل سیزدهم: جامعه، ساختار و تغییر اجتماعی (۱)
۲۷۴	اهداف فصل
۲۷۴	دسته اجتماعی
۲۷۶	کسر اجتماعی
۲۷۷	طبقه اجتماعی
۲۷۷	اجتماع
۲۷۸	تعاریفی از اجتماع
۲۷۹	تمرین
۲۷۹	جامعه
۲۸۰	تعاریفی از جامعه
۲۸۰	تمرین
۲۸۱	نماد
۲۸۲	تعاریفی از نماد
۲۸۲	تمرین
۲۸۳	ساختار نظام اجتماعی
۲۸۶	تعاریفی از ساختار اجتماعی
۲۸۸	تمرین
۲۸۸	چند تذکر
۲۹۱	مفاهیم اصلی فصل
۲۹۱	پرسش‌های فصل

۲۹۲	فصل چهاردهم: جامعه، ساختار و تغییر اجتماعی (۲)
۲۹۲	اهداف فصل
۲۹۲	انواع جامعه
۳۰۰	ایستایی و پویایی
۳۰۱	چستی تغییر اجتماعی
۳۰۳	مطالعه آزاد
۳۰۳	چند تعریف از تغییر اجتماعی
۳۰۳	تمرین
۳۰۳	مطالعه آزاد
۳۰۳	ویژگی‌های تغییر اجتماعی
۳۰۴	انواع فرایندهای اجتماعی: تغییر اجتماعی یک فرایند اجتماعی
۳۰۴	۱. فرایند، تکرار شونده

۳۰۵	۲. فرایند تشدیدشونده
۳۰۵	۳. فرایند دگرگونی (تغییردهنده)
۳۰۵	تغییر فرهنگی
۳۰۶	مطالعه آزاد
۳۰۶	تغییری فرهنگی در صدر اسلام: تغییر ارزش همبستگی آفرین
۳۰۷	تغییر «زن‌زا و تغییر برون‌زا»
۳۰۷	اشاعه فرهنگی و فرهنگ‌پذیری
۳۰۷	مفاهیم اصلی فصل
۳۰۹	پرسش‌های فصل

بخش دوم: درباره جامعه‌شناسی / ۳۱۱

۳۱۲	فصل نخست: درباره جامعه‌شناسی (۱): جامعه‌شناسی چیست؟
۳۱۳	اهداف فصل
۳۱۳	تعریف علم جامعه‌شناسی
۳۱۴	تعاریفی از جامعه‌شناسی
۳۱۴	تمرین
۳۱۵	توضیح تعریف
۳۱۷	مطالعه آزاد
۳۱۷	جامعه‌شناسی کاشف واقعیت و نه تجویزکننده شیوه عمل
۳۱۸	موضوع علم جامعه‌شناسی
۳۲۱	سطوح واقعیت اجتماعی
۳۲۲	ایستایی‌شناسی و پویایی‌شناسی
۳۲۳	مطالعه آزاد
۳۲۳	ایستایی‌شناسی و پویایی‌شناسی نزد موسس جامعه‌شناسی
۳۲۴	مطالعه آزاد
۳۲۴	میل به ثبات و میل به تغییر در انسان
۳۲۵	مفاهیم اصلی فصل
۳۲۶	پرسش‌های فصل

۳۲۷	فصل دوم: درباره جامعه‌شناسی (۲): روش و حوزه‌ها
۳۲۷	اهداف فصل
۳۲۷	روش علم جامعه‌شناسی
۳۳۰	مطالعه آزاد
۳۳۰	درباره امکان تحلیل‌ها و تبیین‌های جامعه‌شناسانه درباره گزاره‌های قرآنی و یا توصیه‌های آرمانی
۳۳۱	توصیف، طبقه‌بندی و تبیین
۳۳۵	مطالعه آزاد

۳۳۵	روش‌های تعمیمی و تفردی در علوم انسانی و روش‌های کمی و کیفی در جامعه‌شناسی
۳۳۶	رویکردهای درون‌گرا و برون‌گرا در جامعه‌شناسی
۳۳۹	حوزه‌های جامعه‌شناسی و نحوه گسترش آنها
۳۴۲	مفاهیم اصلی فصل
۳۴۲	پرسش‌های فصل

بخش سوم: گزاره‌های پایه جامعه‌شناسی / ۳۴۳

فصل نخست: کنش دارای ذهنیت است

۳۴۵	اهداف فصل
۳۴۵	نحوه شکل‌گیری ذهن
۳۴۶	فرض «کنش دارای ذهنیت است»
۳۴۷	شواهد موید
۳۴۷	نظریه کنش متقابل نمادین
۳۴۸	انواع کنش از نظر بار و ویر
۳۴۹	جامعه‌شناسی تفهیم ماکس وبر
۳۵۰	نظریه میدانی
۳۵۱	پرسش‌های فصل

فصل دوم: کنش دارای بار ارزشی است

۳۵۲	اهداف فصل
۳۵۲	فرض «کنش دارای بار ارزشی است»
۳۵۲	شواهد موید
۳۵۲	ارزش و قضاوت ارزشی
۳۵۳	ارزش و کنش اجتماعی
۳۵۴	تفاوت کنش عقلانی معطوف به هدف و کنش عقلانی معطوف به ارزش
۳۵۵	مقدمات فعل اختیاری
۳۵۶	نظریه تصمیم‌گیری
۳۵۸	نظریه اختیار عاقلانه
۳۵۹	نظریه عقلانیت مرکب
۳۶۰	پرسش‌های فصل

فصل سوم: عمل اثر دارد

۳۶۱	اهداف فصل
۳۶۱	فرض «واقعیت اثر دارد»
۳۶۲	فرض «عمل اثر دارد»
۳۶۲	آثار عمل (کنش)

۳۶۳	اثر ذهنی (درونی) فردی کنش
۳۶۵	اثر ذهنی (درونی) جمعی کنش
۳۶۷	اثر عینی (بیرونی) جمعی کنش
۳۶۸	اثر عینی (بیرونی) فردی کنش
۳۶۹	بخش دوم گزاره: آثار عمل انسان، بر عمل های بعدی او اثر دارد
۳۷۱	پرسش های فصل
۳۷۲	فصل چهارم: ایده بدون مورفولوژی تحقق نمی یابد
۳۷۲	اهداف فصل
۳۷۲	واحدیت های اجتماعی درونی و بیرونی
۳۷۳	فرض تحقق ایده در ضمن مورفولوژی
۳۷۳	شواهد مؤید
۳۷۳	فرهنگ
۳۷۵	نظریه سیبرنتیک
۳۷۷	نظریه آنومی
۳۷۷	شواهد مؤید در حوزه های جامعه شناسی
۳۷۸	پرسش های فصل
۳۷۹	فصل پنجم: کارکرد پدیده های اجتماعی رفع نیاز است
۳۷۹	اهداف فصل
۳۷۹	مقدمه
۳۷۹	مفهوم نیاز
۳۸۰	مفهوم کارکرد
۳۸۱	ربط نیاز و کارکرد
۳۸۱	ربط نیاز و فرهنگ
۳۸۲	فرض «کارکرد پدیده های اجتماعی رفع نیاز است»
۳۸۲	شواهد مؤید
۳۸۲	کارکردگرایی
۳۸۲	کارکردگرایی روان زیستی و ساختاری
۳۸۳	مثال هایی برای کارکردگرایی روان زیستی
۳۸۳	مثال اول: شیردهی حیلانی و تراکم جمعیت
۳۸۴	مثال دوم: نظام بازار در پایان دوران امپراتوری چین
۳۸۵	مثالی برای کارکردگرایی ساختاری
۳۸۶	نظریه آنومی مرتن
۳۸۷	نظریه مالتوس
۳۸۸	پرسش های فصل

۳۹۰	فصل ششم: تعادل موجب تداوم و پایداری است
۳۹۰	اهداف فصل
۳۹۰	مفهوم پایداری اجتماعی
۳۹۰	مفهوم تعادل
۳۹۰	تعادل سیستم‌ها
۳۹۱	تعادل سیستم مکانیکی
۳۹۱	تعادل سیستم جسمی
۳۹۱	تعادل سیستم روانی
۳۹۲	تعادل سیستم عقلانی
۳۹۲	تعادل سیستم اجتماعی
۳۹۲	فرض مطلوبیت تعادل و پایداری
۳۹۳	شواهد موید
۳۹۳	جامعه‌شناسی خانواده
۳۹۳	جامعه‌شناسی انقلاب
۳۹۵	مکتب مبادله
۳۹۶	فرض «تعادل موجب پایداری است» در نظریه‌های برخی نظریه‌پردازان
۳۹۶	فرض «تعادل موجب پایداری است» در نظریه کارل مارکس
۳۹۷	فرض «تعادل موجب پایداری است» در نظریه اگوست کنت
۳۹۸	فرض «تعادل موجب پایداری است» در نظریه امیل دورکیم
۳۹۹	فرض «تعادل موجب پایداری است» در نظریه تالکوت پارسنز
۴۰۰	فرض «تعادل موجب پایداری است» در نظریه رابرت مالتوس
۴۰۱	پرسش‌های فصل
۴۰۲	فصل هفتم: اجتماع بشری توأم با تفکیک، تمایز و تقسیم کار است
۴۰۲	اهداف فصل
۴۰۲	مفهوم تفکیک‌یافتگی و فرض تمایز‌یافتگی و تقسیم کار در اجتماع بشری
۴۰۴	شواهد موید
۴۰۴	مالتوس و تفکیک اجتماعی
۴۰۵	اسپنسر و تفکیک اجتماعی
۴۰۷	دورکیم و تفکیک اجتماعی
۴۰۹	پارسنز و تفکیک اجتماعی
۴۱۱	پرسش‌های فصل
۴۱۲	فصل هشتم: عمل تولیدی انسان، مازاد اقتصادی دارد
۴۱۲	اهداف فصل
۴۱۲	مفهوم مازاد اقتصادی

۴۱۲	فرض مازاد داشتن عمل تولیدی انسان
۴۱۳	شواهد مویّد
۴۱۳	بار تکفل در مطالعات جمعیتی - اقتصادی
۴۱۴	پس انداز در علم اقتصاد
۴۱۵	نکته‌ای از جامعه‌شناسی قشرها و نابرابری اجتماعی
۴۱۶	نکته‌ای از جامعه‌شناسی تاریخی
۴۱۸	نکته‌ای از جامعه‌شناسی شهر
۴۱۸	تخصصی شدن کارها
۴۱۹	رشد صنایع و دانش
۴۲۰	نکته‌ای از جامعه‌شناسی سیاسی
۴۲۰	نکته‌ای از جامعه‌شناسی توسعه
۴۲۱	پرسش‌های فصل
۴۲۲	فصل نهم: ساختار بر عمل و اثر عمل مؤثر است
۴۲۲	اهداف فصل
۴۲۲	مقدمه
۴۲۲	مفاهیم ساختار، فرایند و کارکرد اجتماعی
۴۲۴	رابط ساختار، فرایند و کارکرد اجتماعی
۴۲۸	مدل فرایندهای اجتماعی
۴۲۸	انواع سه‌گانه فرایندهای اجتماعی
۴۲۸	۱. فرایند، تکرار شونده
۴۲۹	۲. فرایند تشدید شونده
۴۲۹	۳. فرایند دگرگونی (تعبیردهنده)
۴۲۹	مثال فرایند تسلط اشرار بر جامعه
۴۳۲	پرسش‌های فصل
۴۳۳	منابع و مأخذ
۴۴۱	نمایه‌ها

نکاتی در مورد مطالعه کتاب

۱. این کتاب از دو بخش تشکیل شده و در واقع دو کتاب است:
 - بخش نخست، به مفاهیم پایه جامعه‌شناسی مربوط است؛
 - بخش دوم، به گزاره‌های پایه جامعه‌شناسی اختصاص دارد.
۲. در بخش اول، در هر فصل معمولاً پس از بیان اهداف فصل، مقدمه‌ای نوشته شده که هدف از آن، یا بیان اتصال موضوع فصل و مفهوم مورد بحث با موضوعات و مفاهیم فصول قبلی یا آماده‌سازی برای ورود به موضوع فصل است. برای مثال، فصل اجتماعی‌شدن، چنین مقدمه‌ای دارد.
۳. در اغلب فصل‌ها، جعبه‌هایی وجود دارد:
 - محتوای برخی از جعبه‌ها، نقل برخی از تعاریف موجود از مفهوم اصلی آن فصل است؛
 - برخی جعبه‌ها، جعبه‌های تمرین هستند که بلافاصله بعد از جعبه تعاریف دیگران آورده شده‌اند و از دانشجو می‌خواهد تا به نقد تعاریف طبق الگوی فصل گروه اجتماعی بپردازد؛
 - حدود ۵۰ جعبه در سراسر کتاب اول وجود دارد که عنوان آن را «مطالعه آزاد» گذاشته‌ایم و مربوط به مطالبی است که جنبه تکمیلی دارد و برای مطالعه بیشتر تهیه شده‌اند و بنا به نظر مدرّس محترم کتاب، می‌تواند در ارزیابی‌ها مورد نظر باشد یا نباشد؛
 - تعدادی جعبه نیز برای طرح مثالی مرتبط با موضوع فصل اما جدای از متن در نظر گرفته شده‌اند که در برخی فصول مشاهده می‌شود؛
 - توجه به این موضوع لازم است که برخی جعبه‌ها متن پیاده‌شده صحبت‌های کلاسیک و با وجود ویرایش اولیه، برخی از آنها هنوز هم تا حدی محاوره‌ای‌اند که تلاش می‌شود در ویراست و چاپ بعدی بازنویسی شوند.
۴. علامت [] برای چند منظور به کار گرفته شده است:

گاه مطلبی است که نگارنده به نقل‌های مستقیم اضافه کرده است؛ مثل اینکه چون کلمه به کار برده شده را دقیق نمی‌دانیم یا ترجمه مترجم را درست تلقی نمی‌کنیم یا آن را بهترین معادل نمی‌دانیم، در نقل تصرف کرده و اصلاح مورد نظر را انجام داده‌ایم؛ برای مثال از «کارکرد» به جای «فونکسیون» استفاده کرده‌ایم یا «فرایند» را به جای «فراگرد» نشانده‌ایم یا «الزامی» را به جای «اجباری» قرار داده‌ایم؛ گاه برای تصرف در نقل به منظور شفافیت بخشیدن و رفع ابهام، کلمه‌ای به متن اصلی افزوده‌ایم؛ برای نمونه، مرجع ضمیر را در داخل این علامت افزوده‌ایم. کاربرد دیگر این علامت، ارجاع خواننده به منابع دیگر در مواردی است که با مطلب کتاب حاضر قابل مقایسه‌اند.

۵. برای توضیح مطالب و دسترسی آسان به محتوای کتاب، چند اقدام صورت گرفته است:
- تعاریف مفاهیم اصلی در متن هر فصل و بعد از تعریف، مجدداً در جعبه‌ای مجزا نقل و برجسته‌سازی شده است؛

- «تعاریف مفاهیم اصلی در انتهای هر فصل، در جعبه‌ای تحت عنوان «مفاهیم اصلی فصل» به طور یک‌جا نقل شده است؛

- «انواع و اقسام»، «عناوین و موافقه‌ها»، «روندها، فرایندها»، «مقایسه‌ها و نسبت‌ها» و... در قالب نمودارها برجسته‌سازی شده است؛

- در برخی از نقل قول‌ها به منظور تلخیص مطلب نقل شده، یا حذف کلمه یا عبارتی نادرست از منبعی که مطلبی از آن نقل شده، ارسه نقطه (...) استفاده شده است که البته متمایز از کاربرد سه نقطه پس از «و» به معنای غیره است؛

۶. در پایان تذکر این نکته لازم است که در متن اصلی کتاب در ۳ مورد، مطالبی آورده شده است که جزء حیطه مبانی قرار نمی‌گیرند؛ اما به دلیل تناسب زیاد با بحث جاری حذف نشده‌اند. عناوین این مطالب «اثر مفید هنجار»، «فواید فرهنگ» و «کارکرد نابری مزایا» است؛

۷. بر خوانندگان محترم واضح است که مطالب جمع‌آوری شده در این کتاب، نتیجه تحصیل، مطالعات، اندیشیدن، تدریس و پرسش و پاسخ و گفتگو در طول سالین دراز است. آشکار است که بیشتر آنها برگرفته از سخنان استادان و کتاب‌های خوانده شده و گزارش‌های دانشجویان در این مباحثه‌هاست و چه بسا نویسنده نتواند استنادات (رفرنس‌های) همه این نکات را جمع‌آوری و یادداشت کند و ممکن است خواننده محترم به هنگام خواندن به یاد بیاورد که این مطالب را در کتاب دیگری مشاهده کرده است. امید است خوانندگان محترم، این امر را سرقت علمی تلقی نفرمایند. از خوانندگان محترم، تقاضا می‌شود در صورت مواجه شدن با نقل مستقیمی که بدون ارجاع، مورد استفاده قرار گرفته، آن را از طرق ارتباطی اعلام شده، به اطلاع نویسندگان برسانند تا در چاپ بعدی اصلاح شود.

مقدمه در بیان ویژگی‌های کتاب

کتاب حاضر به ارائه تعاریف مفاهیم پایه و نیز ارائه گزاره‌های پایه جامعه‌شناسی می‌پردازد. همان‌گونه که در پیشگفتار نخست، یادآور خواهیم شد، اغلب کتاب‌هایی که با نام مبانی جامعه‌شناسی منتشر شده‌اند به‌طور عمده شامل تعریف مفاهیم جامعه‌شناسی به علاوه مطالب دیگری‌اند که جنبه مبنایی ندارند. البته مفاهیم مورد بحث کتاب‌های موجود، لزوماً پایه نیستند؛ اما در اثر پیش‌رو، تلاش شده است که مفاهیم پایه، تعریف و بحث شود و همچنین کوشش شده تا افزون بر مفاهیم، تصدیقات مبنایی نیز عرضه شود به علاوه تلاش شده است تا مفاهیم مورد تعریف، حتی‌المقدور، دقیق و منطقی تعریف و مجموعه مفاهیم، از حداکثر انسجام برخوردار باشند و ترتیب عرضه آنها نیز به درستی انجام شود.

کتاب شامل سه بخش است: بخش نخست، شامل چهارده فصل و مربوط به مفاهیم پایه است. در بخش دوم، در قالب دو فصل، درباره علم جامعه‌شناسی بحث شده است و در بخش پایانی کتاب، نه مورد از گزاره‌های پایه جامعه‌شناسی در نه فصل مستقل ارائه شده است. امید است با ادامه یافتن تحقیق در باب گزاره‌های پایه — توسط نویسندگان اثر حاضر — و جلب توجه سایر اهالی دانش جامعه‌شناسی به این موضوع، گزاره‌های پایه کشف شده، افزایش یابد و در چاپ‌های بعدی، یا در آثاری مجزا منتشر شود.

از آنجایی که کتب متعددی تحت عناوین مبانی جامعه‌شناسی، جامعه‌شناسی، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی، مقدمات جامعه‌شناسی، درآمدی بر جامعه‌شناسی و عناوین مشابه با اینها، ترجمه شده است که در دروس مبانی جامعه‌شناسی تدریس می‌شوند، در اینجا لازم است ویژگی‌های متمایزکننده این اثر از این آثار بیان شود تا دلیل اقدام به انتشار اثر حاضر معلوم شود. نکته اول اینکه، بخش گزاره‌های پایه، به کلی نوآورانه است و در جامعه‌شناسی، مسبوق به سابقه نیست؛ زیرا می‌دانیم که دانشمندان علم منطق برای هر دانشی دو نوع مبنایی قائل‌اند: مبنایی

تصور (مفاهیم پایه) و مبانی تصدیقی (گزاره‌های پایه). تا به حال شاهد بوده‌ایم که کتاب‌های بسیاری در سراسر جهان و نیز ایران به ارائه و تعریف مفاهیم پایه جامعه‌شناسی پرداخته‌اند؛ اما در کتاب‌های مبانی جامعه‌شناسی مرسوم، بخشی به ارائه و بحث درباره گزاره‌های پایه اختصاص داده نشده است؛ اما در این اثر تلاش شده نتایج جستجوهای انجام‌شده در متون جامعه‌شناسی، با ارائه چند گزاره پایه و شواهد آنها از یافته‌ها و نظریه‌های جامعه‌شناسی عرضه شود که می‌تواند به الگویی برای جستجو و تأمل سایرین، جهت یافتن سایر گزاره‌های مبانی دانش جامعه‌شناسی تبدیل شود.

اما در خصوص بخش اول کتاب نیز توجه به تمایزات این اثر با آثار مشابه، مطلوب است: در پیشگفتار اول کتاب، نوشتاری ارائه شده است که به «نقد کتاب‌های مبانی جامعه‌شناسی منتشرشده» و همچنین «ارائه الگوی مطلوب برای چنین کتابی» پرداخته است. کوشش زیادی شد تا در تصنیف اثر حاضر به الگوی ارائه‌شده، پایبندی وجود داشته باشد.

یکی از برجستگی‌های مهم این بخش از کتاب، اولاً تنظیم آموزش - محور مطالب است و تلاش شد مفاهیم واقعاً پایه برای جامعه‌شناسی، مطرح شده و به دقت تعریف شود و با وسواس بسیار سعی شده تا حد ممکن، مطالب مطرح شده، تنها و تنها در چارچوب مبانی، باقی بماند و وارد بدنه علم جامعه‌شناسی نشود و کوشش بسیاری شد تا همزمان سادگی، وضوح و دقت رعایت شود.

نکته مهم دیگر اینکه، مفاهیم مطرح شده، در کنار هم، زنجیره‌ای محکم و چارچوبی مستحکم را می‌سازند که از سیری بسیار منطقی برخوردار هستند که می‌تواند پاسخگوی نیاز پژوهشگران اجتماعی و جامعه‌شناسان به مفاهیم دقیق و دارای تعاریف مرزبندی‌شده با مفاهیم هم‌جوار و متمایز باشد. این زنجیره از مفاهیم تا بدان جا از سیر منطقی برخوردار هستند که تقریباً در همه موارد، جابه‌جایی یک مفهوم و یک فصل با مفاهیم و مفصول دیگر، میسر نیست و تا مفهوم منطقاً مقدم مطرح نشده، مفهومی که منطقاً مؤخر باشد، عرضه نشده است. پایبندی به این روند به اندازه‌ای زیاد بوده است که تقریباً در همه موارد، اگر در متن کتاب جستجوی رایانه‌ای انجام شود، پیش از تعریف هر مفهوم - مثل ساختار، نظام، سازمان، نقش و... - تمامی تعاریف آن واژه را یافت که این، بر امتیاز آموزشی کتاب می‌افزاید و سبب می‌شود خواننده و به‌ویژه خواننده مبتدی، برای فهم تعریف مفاهیم، سردرگم نشود و از جستجو در لابه‌لای صفحات کتاب بی‌نیاز شود.

نکته قابل ذکر دیگر، تلاش برای ایجاد بینش جامعه‌شناختی در خواننده با طرح مثال‌های ملموس و عمدتاً بومی بوده است.

وجه تمایز دیگر اثر حاضر این است که در مواردی به تعالیم اسلامی از قرآن و نهج البلاغه توجه و مثال‌هایی از اندیشه اجتماعی موجود در متون دینی به مخاطب عرضه شده است بدون آنکه از چارچوب استدلالی و علمی عدول شود. این کار افزون بر فایده مستقیم این یافته‌ها و قابلیت استفاده از آنها به عنوان نتایج یک دانش، این مزیت را دارد که به دانشجو توجه می‌دهد که در مواردی، متون و نصوص دینی نیز می‌تواند منبعی برای الهام یا مفهوم‌سازی، یا حتی نظریه‌سازی و نظریه‌پردازی باشد و ممکن است برخی را به جستجو و تعمق در این متون و چه بسا رسیدن به نتایج درخور ترغیب کند.

طراحی ظاهری کتاب نیز به نحوی است که به انحاء مختلف، دسترسی آسان به مطالب کتاب را فراهم می‌کند. برای این کار مطالب، به صورت نمودار برجسته‌سازی شده است و خلاصه مطالب در پایان هر فصل گنجانده شده و جعبه‌هایی مخصوص برای برجسته‌سازی تعاریف در نظر گرفته شده و سرانجام با ارائه سؤالات پایان هر درس، به نحو دیگری، نوعی مرور، انجام و البته امکان ارزیابی آموخته‌ها را فراهم شده است.

امید داریم که این کتاب مورد توجه اهل نظر قرار گیرد و یاری‌گر دانشجویان و علاقمندان جامعه‌شناسی برای فهم مبانی این مکتب باشد.

از خوانندگان محترم کتاب، تقاضا داریم که نقدها و پیشنهادها را از طریق ایمیل کتاب و سایر راه‌های ارتباطی اعلام شده، با ما در میان بگذارند.

با سپاس فراوان

غلامرضا صدیق اورعی و همکاران

شهریور ۱۳۹۷